

Cuprins

<i>Notă asupra ediției</i>	9
<i>Introducere</i>	11
I. OMUL REVOLTAT	21
II. REVOLTA METAFIZICĂ	35
Fiii lui Cain	40
Negarea absolută	50
<i>Un om de litere</i>	52
<i>Revolta dandy-lor</i>	64
Refuzul mântuirii	72
Afirmarea absolută	80
<i>Unicul</i>	80
<i>Nietzsche și nihilismul</i>	84
Poezia revoltată	101
<i>Lautréamont și banalitatea</i>	102
<i>Suprarealism și revoluție</i>	109
Nihilism și istorie	123
III. REVOLTA ISTORICĂ	129
Regicizii	138
<i>Noua evanghelie</i>	141
<i>Uciderea regelui</i>	144
<i>Religia virtuții</i>	149
<i>Teroarea</i>	153

Deicizii	162
Terorismul individual	179
<i>Abandonarea virtuții</i>	181
<i>Trei posedați</i>	185
<i>Ucigașii delicați</i>	198
<i>Șigaliivismul</i>	209
Terorismul de stat și teroarea irațională	212
Terorismul de stat și teroarea rațională	224
<i>Profeția burgheză</i>	225
<i>Profeția revoluționară</i>	235
<i>Eșecul profeției</i>	250
<i>Împărăția scopurilor</i>	268
<i>Totalitatea și procesul</i>	277
Revoltă și revoluție	290
 IV. REVOLTĂ ȘI ARTĂ	 297
<i>Revoltă și roman</i>	305
<i>Revoltă și stil</i>	316
<i>Creație și revoluție</i>	321
 V. GÎNDIREA DE AMIAZĂ	 327
Revoltă și crimă	329
<i>Crima nihilistă</i>	332
<i>Crima istorică</i>	336
Măsură și nemăsură	345
<i>Gîndirea de amiază</i>	349
Dincolo de nihilism	354
 APĂRAREA OMULUI REVOLTAT	 361

Albert Camus

Omul revoltat

Traducere din limba franceză și note
de Marina Vazaca

POLIROM
2019

Animalul, potrivit lui Hegel, posedă o conștiință imediată a lumii exterioare, un sentiment de sine, dar nu o conștiință de sine, care îl distinge pe om. Acesta nu se naște cu-adevărat decît din momentul în care devine conștient de sine în calitate de subiect cunoscător. Așadar el este esențialmente conștiință de sine. Ca să se afirme, conștiința de sine trebuie să se deosebească de ceea ce nu este ea. Omul este făptura care, pentru a-și afirma ființa și diferența, neagă. Ceea ce deosebește conștiința de sine de lumea naturală nu este simpla contemplare în cadrul căreia se identifică cu lumea exterioară și uită de sine, ci dorința pe care poate s-o încerce față de lume. Dorința aceasta o trezește în timp ce îi înfățișează lumea exterioară ca fiind diferită. În dorința ei, lumea exterioară este ceva ce ea nu are, și care există, dar pe care ea vrea să îl aibă pentru a fi, și ca acel ceva să nu mai fie. Conștiința de sine este deci neapărat dorință. Dar pentru a fi, trebuie satisfăcută; nu se poate satisface decît prin potolirea dorinței. Ea acționează așadar pentru a se potoli și, făcînd asta, neagă, suprimă sursa din care se potolește. Este negație. Să acționezi înseamnă să distrugi care să determine nașterea realității spirituale a conștiinței. Dar a distruge un obiect fără conștiință, precum carnea, de exemplu, în actul mîncatului, este specific și animalului. Să consumi nu înseamnă încă să fii conștient. Trebuie ca dorința conștiinței să se adreseze unui lucru diferit de natura fără conștiință. Singurul lucru pe lume care se

timp, ea excludea orice expunere critică. Nu va fi totuși greu de văzut că, dacă raționamentul se menține în logică, cu ajutorul cîtorva artificii, nu poate avea pretenția să instituie cu adevărat o fenomenologie, în măsura în care se sprijină pe o psihologie cu totul arbitrară. Utilitatea și eficacitatea criticii lui Kierkegaard împotriva lui Hegel constă în aceea că se sprijină adesea pe psihologie. Ceea ce nu scade cu nimic, în concluzie, valoarea anumitor analize admirabile ale lui Hegel (n.a.).

deosebește de această natură este tocmai conștiința de sine. Trebuie așadar ca dorința să se adreseze altei dorințe, conștiința de sine să se potolească într-o altă conștiință de sine. Simplu vorbind, omul nu este recunoscut și nu se recunoaște ca om cîtă vreme se limitează să subziste ca un animal. Are nevoie să fie recunoscut de ceilalți oameni. Orice conștiință este, în principiul său, dorință de a fi recunoscută și salutată ca atare de alte conștiințe. Existăm prin ceilalți. Doar în societate primim o valoare umană, superioară valorii animale.

Pentru animal valoarea supremă fiind conservarea vieții, conștiința trebuie să se ridice deasupra acestui instinct pentru a primi valoare umană. Trebuie să fie capabilă să-și pună viața în joc. Pentru a i se recunoaște conștiința de către altă conștiință, omul trebuie să fie gata să-și riște viața și să accepte șansa morții. Relațiile umane fundamentale sînt astfel relații de pur prestigiu, o luptă perpetuă, care se plătește cu moartea, pentru recunoașterea unuia de către celălalt.

Într-o primă etapă a dialecticii sale, Hegel afirmă că, moartea fiind locul comun al omului și animalului, primul se va deosebi de cel de-al doilea doar acceptînd-o și chiar dorind-o. În inima acestei lupte primordiale pentru recunoaștere, omul este identificat cu moartea violentă. „Mori și devino“¹, deviza tradițională este preluată de Hegel. Dar „devino ceea ce ești“ cedează locul unui „devino ceea ce încă nu ești“. Dorința aceasta primitivă și nebunească de recunoaștere, care se confundă cu voința de a fi, nu se va satisface decît printr-o recunoaștere extinsă puțin cîte puțin pînă la recunoașterea tuturor. În același fel, fiecare dorind să fie recunoscut de toți, lupta pentru viață nu va înceta decît odată cu recunoașterea tuturor de către toți,

1. „Stirb und werde“, din poezia lui Goethe „Selige Sehnsucht“ („Dor binecuvîntat“).

care va marca sfârșitul istoriei. Ființa pe care încearcă s-o obțină conștiința hegeliană se naște în gloria, greu cucerită, a unei aprobări colective. Nu este lipsit de importanță să observăm că, în gândirea care va inspira revoluțiile noastre, binele suprem nu coincide de fapt cu a fi, ci cu a părea, în mod absolut. Întreaga istorie a oamenilor nu este în orice caz decît o îndelungată luptă pe viață și pe moarte pentru cucerirea prestigiului universal și a puterii absolute. Este, prin ea însăși, imperialistă. Sîntem departe de bunul sălbatic din secolul al XVIII-lea și de *Contractul social*. În zgomotul și furia veacurilor, fiecare conștiință, pentru a fi, vrea de acum înainte moartea celuilalt. În plus, această tragedie implacabilă este absurdă, de vreme ce, în cazul în care una dintre conștiințe este aneantizată, conștiința victorioasă nu este totuși recunoscută, pentru că nu are cum să fie recunoscută de ceva care nu mai există. De fapt, filosofia aparenței își află aici limita.

Așadar nu s-ar genera nici o realitate omenească dacă, printr-o dispoziție care ni s-ar putea părea fericită pentru sistemul lui Hegel, nu s-ar fi găsit, încă de la origine, două tipuri de conștiință, dintre care una nu are curajul să renunțe la viață și acceptă deci să recunoască cealaltă conștiință, fără să fie recunoscută de ea. Ea consimte, de fapt, să fie considerată lucru. Această conștiință care, pentru a-și conserva viața animală, renunță la viața independentă este cea a sclavului. Cea care, recunoscută fiind, își obține independența este a stăpînului. Ele se deosebesc una de cealaltă în momentul în care se înfruntă și în care una se înclină în fața celeilalte. În acest stadiu dilema nu mai este dacă să fii liber sau să mori, ci dacă să ucizi sau să aservești. Dilema aceasta se va repercuta asupra urmării istoriei, deși absurditatea, în acest moment, nu este încă redusă.

Cu siguranță, libertatea stăpînului este totală, față de sclav mai întîi, pentru că acesta îl recunoaște deplin, și apoi față de lumea naturală, pentru că, prin munca lui,

sclavul o transformă în obiecte de desfătare pe care stăpînul le va consuma într-o perpetuă afirmare de sine. Totuși, această autonomie nu este absolută. Stăpînul, spre nefericirea lui, este recunoscut în autonomia sa de către o conștiință pe care el însuși nu o recunoaște ca autonomă. Așadar el nu poate fi satisfăcut, iar autonomia lui este doar negativă. Stăpînirea constituie un impas. De vreme ce nici nu mai poate să renunțe la stăpînire și să redevină sclav, destinul etern al stăpînitorilor este să trăiască nesatisfăcuți sau să fie uciși. Stăpînul nu servește la nimic în istorie decît la suscitarea conștiinței servile, singura care, tocmai, creează istoria. Sclavul nu este, de fapt, legat de condiția sa, el vrea să o schimbe. Poate așadar să se educe, spre deosebire de stăpîn; ceea ce numim istorie nu este decît seria îndelungatelor sale eforturi de a dobîndi libertatea reală. Deja prin munca lui, prin transformarea universului natural în univers tehnic, el se eliberează de natura care era temeiul sclaviei sale de vreme ce nu putuse să se ridice deasupra ei prin acceptarea morții.¹ Pînă și angoasa morții resimțită în umilirea întregii ființe îl ridică pe sclav la nivelul totalității omenești. Știe de acum că această totalitate există; nu-i mai rămîne decît să o cucească printr-o lungă serie de lupte împotriva naturii și împotriva stăpînitorilor. Istoria se identifică așadar cu istoria muncii și a revoltei. Nu este de mirare că marxism-leninismul a dedus din această dialectică idealul contemporan al soldatului-muncitor.

Vom lăsa deoparte descrierea atitudinilor conștiinței servile (stoicism, scepticism, conștiință nefericită) pe care le regăsim apoi în *Fenomenologie*. Dar nu putem neglija, cît privește consecințele sale, un alt aspect al

1. La drept vorbind, echivocul este profund, pentru că nu e vorba de aceeași natură. Instaurarea universului tehnic desființează oare moartea, sau frica de moarte, în universul natural? Iată adevărata întrebare pe care Hegel o lasă în suspans (n.a.).

acestei dialectici, asimilarea raportului stăpîn-sclav celui dintre vechiul zeu și om. Un comentator al lui Hegel¹ observă că, dacă stăpînul ar exista cu-adevărat, atunci ar fi Dumnezeu. Hegel însuși îl numește pe Stăpînul lumii zeul real. În descrierea pe care o face conștiinței nefericite, el arată cum sclavul creștin, dorind să nege ceea ce îl oprimă, se refugiază în lumea de dincolo și își atribuie în consecință un alt stăpîn în persoana lui Dumnezeu. În altă parte, Hegel îl identifică pe stăpînul suprem cu moartea absolută. Lupta se angajează așadar din nou, la un nivel superior, între omul aservit și Dumnezeul crud al lui Avraam. Rezolvarea acestei noi sfîșieri între zeul universal și persoană va fi oferită de Hristos, care reconciliază în sine universalul și particularul. Dar, într-un anumit sens, Hristos face parte din lumea sensibilă. A putut fi văzut, a trăit și a murit. Nu este așadar decît o etapă pe drumul către universal; și el trebuie negat dialectic. Trebuie doar recunoscut ca om-zeu pentru a obține o sinteză superioară. Sărim peste etapele intermediare, va fi de-ajuns să spunem că această sinteză, după ce s-a întrupat în Biserică și Rațiune, se încheie cu Statul absolut, ridicat de soldații-muncitori, în care spiritul lumii se va reflecta în fine în el însuși, în recunoașterea reciprocă a fiecăruia de către toți și în reconcilierea universală a tot ceea ce a fost sub soare. În acel moment, „cînd ochii spiritului coincid cu ochii trupului“, fiecare conștiință nu va mai fi decît o oglindă ce reflectă alte oglinzi, ea însăși reflectată la nesfîrșit în imagini repercutate. Cetatea omenească va coincide cu cetatea lui Dumnezeu; istoria universală, tribunal al lumii, își va pronunța sentința în care binele și răul vor fi justificate. Statul va fi Destin și aprobarea oricărei realități proclamate în „ziua spirituală a Prezenței“.

1. Jean Hyppolite, *Genèse et structure de la Phénoménologie de l'esprit*, p. 168 (n.a.).

Acesta este rezumatul ideilor esențiale care, în ciuda sau din cauza extremei abstracțiuni a expunerii, au ridicat literalmente spiritul revoluționar în direcții aparent opuse, pe care ne revine acum misiunea de a le regăsi în ideologia timpului nostru. Imoralismul, materialismul științific și ateismul înlocuind definitiv antiteismul vechilor revoltați, au făcut corp comun, sub influența paradoxală a lui Hegel, cu o mișcare revoluționară care, pînă la el, nu se despărțise niciodată cu-adevărat de originile sale morale, evanghelice și idealiste. Tendințele acestea, chiar dacă uneori sînt foarte departe de a-i aparține lui Hegel, și-au găsit sursa în ambiguitatea gîndirii sale și în critica pe care el a făcut-o transcendenței. Hegel distruge definitiv orice transcendență verticală, și mai ales pe cea a principiilor, iată incontestabila sa originalitate. El restabilește, fără îndoială, în devenirea lumii, imanența spiritului. Dar imanența aceasta nu este fixă, nu are nimic comun cu vechiul panteism. Spiritul este, și nu este, în lume; acolo se face și acolo va fi. Valoarea este așadar amînată pentru sfîrșitul istoriei. Pînă atunci nu există criteriu în stare să întemeieze o judecată de valoare. Trebuie acționat și trăit în funcție de viitor. Secolele XIX și XX, în tendința lor cea mai profundă, sînt secole care au încercat să trăiască fără transcendență.

Un comentator¹, hegelian de stînga, e-adevărat, dar ortodox în legătură cu acest aspect anume, notează de altfel ostilitatea lui Hegel față de moraliști și observă că singura sa axiomă este aceea de a trăi conform moravurilor și obiceiurilor poporului său. Maximă de conformism social pentru care Hegel a furnizat efectiv dovezile cele mai cinice. Totuși, Kojève adaugă că acest conformism nu este legitim decît atîta vreme cît moravurile respectivului popor

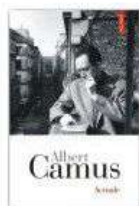
1. Alexandre Kojève (n.a.).

Seria de autor  *Albert Camus*

PREMIUL NOBEL PENTRU LITERATURĂ

„În orice revoltă se descoperă exigența metafizică a unității, imposibilitatea de a o stăpîni și fabricarea unui univers înlocuitor. Revolta, din acest punct de vedere, este făcătoare de univers. Acest lucru definește și arta. Exigența revoltei, la drept vorbind, este în parte o exigență estetică. Toate gândirile revoltate, după cum am văzut, se remarcă printr-o retorică sau un univers închis. Retorica meterezelor la Lucrețiu, a mănăstirilor și castelelor ferecate ale lui Sade, insula sau stîncă romantică, culmile singuraticе ale lui Nietzsche, oceanul primordial al lui Lautréamont, parapetele lui Rimbaud, castelele terifiante ce renasc, bătute de o furtună de flori, la suprarealiști, închisoarea, națiunea izolată, lagărul de concentrare, imperiul sclavilor liberi ilustrează în felul lor aceeași nevoie de coerență și de unitate. Asupra acestor lumi închise, omul poate în sfîrșit să domnească și să cunoască.“

Albert Camus



În Seria de autor Albert Camus
va apărea:
Actualitate

ISBN 978-973-46-7991-1



www.polirom.ro

Carte publicată și în ediție digitală.